

VINGKLIPPT VATTENVÅRDSARBETE VID DEN NYA HAVS- OCH VATTENMILJÖMYNDIGHETEN

The new Sea and Water Authority compromises the management of Sweden's freshwaters by separating responsibility for surface waters from responsibility for the landscape in which those waters arise.

Lyft inte havsmiljöfrågorna på bekostnad av en effektiv sötvattensförvaltning vid den nya Havs- och Vattenmiljömyndigheten. Håll samman ansvaret för förvaltningen av mark- yt- och grundvatten.

En giftkatastrof pågår nu inför våra ögon i Ungern, där den fördämning som skulle hindra spridning av förorenat vatten just har brutit. På närmare håll läcker farliga kemikalier ut till Mälaren från mark förorenad av räddningsverkets brandövningar. Skulle den nya svenska myndigheten för Havs- och Miljövattenvård kunnat minska skadorna? Knappast, eftersom ansvaret för ytvatten och mark- och grundvatten skilts åt.

Regeringen har beslutat om en ny Havs- och Vattenmiljömyndighet (HVM) med de bästa avsikter att stärka och samordna vattenförvaltningen i landet. Men vi som forskar inom området ser grundläggande problem med visionen för HVM, eftersom den skiljer ansvaret för förvaltningen av ytvatten från ansvaret för förvaltningen av mark- och grundvatten. Sveriges vattentäkter, 100.000 sjöar och rinnande vatten är viktiga, känsliga och uppskattade livsmiljöer som förtjänar bättre än bara skenet av effektivare förvaltning genom en omorganisering av myndigheterna.

Övergödningen av Östersjön och Västerhavet är fortfarande ett stort miljöproblem trots decennier av insatser. Men sötvatten har också sina speciella problem, som olyckan i Ungern är ett exempel på. Sötvatten har en historia av komplex mänsklig påverkan, från tusenårig gruvdrift, systematisk utdikning, förstörelse av akvatiska livsmiljöer, övergödning, försurning och kvicksilver i fisk. Dessa problem hänger samman med såväl vår markanvändning i Sverige som med luftföroreningar.

Splittrat ansvar

Det må finnas starka skäl för att bilda en havsmyndighet. Däremot är det olyckligt att lägga ansvaret för sötvatten i samma myndighet, medan ansvaret för landskapet, med dess mark- och grundvatten, ligger kvar hos

Naturvårdsverket (NV) respektive Sveriges geologiska undersökning (SGU). Vid översyn av det svenska miljömålssystemet (Miljömålen i nya perspektiv SOU 2009:83) har man tvärtemot rekommenderat att man koncentrerar ansvaret på Naturvårdsverket. Alla de utredningar som ligger bakom förslaget till bildande av ny HVM handlar om havsmiljö. Inget underlag pekar på att man behöver en ny myndighet som en följd av brister i förvaltningen av sötvatten. Att ansvaret för förvaltningen av sötvatten ska fragmenteras ännu mer ser ut att ha svepts med i vågen av entusiasm för en ny havsmyndighet. Det är oroväckande att en så viktig reform genomförs utan att ordentligt beakta konsekvenser och alternativ. Goda avsikter är ingen garanti för goda resultat!

Kopplingen mark–vatten undervärderad

Grunden i vår oro för förslaget till ny HVM är att man kopplat bort ytvattenfrågor från frågor om marken och dess vatten. För att förbättra den biologiska mångfalden och vattenkvalitén i sjöar, vattendrag, grundvatten och kustområden måste huvuddelen av de åtgärder som krävs för att minska föroreningsbelastningen (övergödning, försurning, miljögifter m.m.) inriktas mot påverkan från jord-, skogsbruk och urbana miljöer. Därutöver krävs skydd av akvatiska habitat, minskad fysisk påverkan och restaurering, vilka ofta bygger på hänsyn i markanvändningen. Förvaltning av sötvatten har alltså en nära koppling till landmiljön där också huvuddelen av alla åtgärder måste utföras. Att skilja på ansvaret för förvaltningen av mark, yt- och grundvatten försämrar möjligheter att upprätta effektiva åtgärdsprogram. Bildandet av en ny HVM kan därför motverka sitt syfte när det gäller sötvattnet.

Kompetensproblem och slagsida mot havsmiljöfrågor

Ett annat problem med den nya Havs- och Vattenmiljömyndigheten är kompetensen. Merparten av den personal som ska överföras från Fiskeriverket till HVM har god insikt i havs- och fiskefrågor, men mycket begränsad erfarenhet av t.ex. skogs- och jordbrukets effekter på sötvatten. Konsekvensanalysen i utredningen av den nya HVM (SOU 2010:8) påpekar att »i en uppdelning mellan två myndigheter finns en risk att ingen av myndigheterna kommer att ha tillräcklig kunskap och kompetens i gränslandet land – vatten, dvs. i frågor som rör utsläpp från landbaserade aktiviteter till vatten och hur landekosystemen påverkar vattenekosystemen».

Utredningen konstaterar också att en delning av ansvaret för miljöövervakning, miljömålsuppföljning och internationell rapportering kan leda till samma problem. Vi instämmer med denna riskanalys och befarar att miljöarbetet kring sötvatten försvåras avsevärt när ansvaret delas upp ytterligare.

Kommer miljöövervakningen att kunna samordnas?

Klimatförändring är ett av de nya hoten mot sötvatten. Miljöövervakning har en nyckelroll i anpassningen till denna förändring och är också viktig för uppföljning av åtgärder och upptäckt av nya hot. Miljöpåverkan genom övergödning, försurning, miljögifter, m.m. styrs av gränsöverskridande processer i luft, mark, vattendrag, sjöar, kust och hav. Därför är det viktigt att ansvarig myndighet har en hög kompetens om de processer och mekanismer som styr miljöförorenings transport i och mellan luft, mark och vatten, samt hur dessa påverkar organismsamhällen i vattenmiljön. Med väl utformade och samordnade miljöövervakningsprogram uppnås synergi som medför att olika påverkanstyper kan utvärderas för mark och vatten, hela vägen från källorna till kusten. Det föreligger en stor risk att miljöarbetet kommer att bli mindre effektivt om ansvaret för den natio-

nella miljöövervakningen splittras mellan myndigheter. Men miljöövervakningen i öppet hav har en särställning och borde kunna brytas loss från annan akvatisk miljöövervakning, eftersom systemgränser och processer i öppet hav är kraftigt avvikande från de på land och i kustvatten.

Kustlinjen systemgräns?

Gränsdragningen är nyckeln för att uppnå en bättre förvaltning av hav utan att försämra hanteringen av sötvatten, det är en av slutsatserna i *En myndighet för havs- och vattenmiljö* (SOU 2010:8). Där föreslår man att »strandlinjen» etableras som huvudprincip för särskiljande av ansvarsområdena. Men denna gräns är ekologiskt ohållbar. Övergångszonen mellan mark och vatten är bland det viktigaste för biologisk mångfald och ekosystemtjänster. Samarbete över dessa gränser är avgörande för framgång! Vi förespråkar i stället kustlinjen som gräns för ansvar mellan sötvattenförvaltningen och den nya havsmyndigheten. Det stämmer överens med den gränsdragning som finns i EU:s ramdirektiv för vatten och skulle vara en lösning som uppnår fördelarna av en ny havsmyndighet utan nackdelarna knutna till en separation av ansvaret för sötvatten från landskapet, som är vattnets ursprung.

Förstärk vattenövervakningen

Ställda inför politiskt beslutat faktum är vår förhoppning att Riksdag och Regering ger den nya HVM tillräckliga ekonomiska och personella resurser för att utveckla kompetensen som rör frågor kring mark och sötvattnets olika delar. Felaktiga eller illa utförda åtgärdsprogram kommer att vara betydligt dyrare. Vi hoppas också att både HVM och de olika berörda sötvattenmyndigheterna förstärks så att samordningen av åtgärder, miljöövervakning och miljömålsuppföljning kan genomföras utan kvalitetsförsämringar. Universiteten är viktiga samarbetspartners i dessa frågor och vi deltar gärna med vår kompetens för att utveckla arbetet.

Undertecknat

Prof. KEVIN BISHOP, SLU Inst. f vatten och miljö

Prof. WILLEM GOEDKOOOP, SLU Inst. f vatten och miljö

Prof. RICHARD JOHNSON, SLU Inst. f vatten och miljö

Doc. STEFAN LÖFGREN, SLU Inst. f vatten och miljö

Dr MATS WALLIN, SLU Inst. f vatten och miljö

Dr JENNY KREUGER, SLU Inst. f mark och miljö

Dr KATARINA KYLLMAR, SLU Inst. f mark och miljö

Dr LENA TRANVK, SLU Artdatabanken

Prof. HJALMAR LAUDON, SLU Inst. f skogsekologi och skötsel

Prof. GIA DESTOUNI, Stockholms Universitet, Inst. för naturgeografi och kvartärgeologi

Prof. LARS TRANVIK, Uppsala Universitet, Inst. för ekologi och genetik

Prof. SVEN HALLDIN, Uppsala Universitet, Inst. för geovetenskaper